

A záró megjegyzések és fejlesztési javaslatok után az olvasó egy Függelékkel talál, amelyben az IT-hez kapcsolódó alapfogalmakkal ismerkedhetünk meg, képet kaphatunk az információs szektor jövőben gazdasági–társadalmi szerepéről és az ún. prominencia-kutatások módszertani sajátosságairól. A Függelék után találjuk a könyvhöz tartozó tematikus térképeket, ábrákat, grafikonokat és a szöveges részeket alátámasztó táblázatokat. A kötet egy közel 100 tételes szakirodalommal zárul.

A NAGY GÁBOR–KANALAS IMRE által szerkesztett könyvet átfogó információs társadalmi ismereteket nyújtó tartalma és adatgazdagsága folytán messzemenően ajánlom az IT kérdései iránt érdeklődő gazdasági és regionális kutatókat végző szakembereknek, a témát művelő egyetemi hallgatóknak, valamint a kérdéskör bármely részével foglalkozó olvasóknak.

TINER TIBOR

McDaniel, C. N. –Gowdy, J. M.: Az édenkert kiárusítása. – Typotex kiadó, 2002. A mű megjelenését a Környezetvédelmi Alap céllelőirányzata, valamint a Paksi Atomerőmű Rt. támogatta.

Ismeretésemet egy, a műből kiragadott, és arra igen jellemző idézettel kezdem: „Nagyképszerűség azt hinnünk, hogy mi tesszük tönkre a Földet. A Föld remekül megvolt emberek nélkül, és remekül meglesz az után is, hogy mi eltűntünk.” Őszinte, néha kifejezetten csípős – ami talán a legszimpatikusabb benne – a szerzők közvetlen stílusa. Egyetlen percig sem gondolkodnak azon, finomítsanak-e mondanójukon, ha éppen kritikát gyakorolnak. Amikor először kezembe vettem a könyvet – bevallom őszintén – attól tartottam, újra egy „zöld” példázat tele szélsőséges, az olvasót görcsösen meggyőzni akaró gondolatokkal, de tévedtem. Örülök, hogy kíváncsiságom erősebb volt előítéleteimnél.

A könyv a csendes-óceáni Nauru példáján keresztül festi le a természet és a globális piacgazdaság egyre komolyabbá váló csatáját. A szerzők szerint ez az egykor foszfátban dúskáló kis sziget, mint megkopott ékszer szimbolizálja bolygónk sorsát. Nyolc fejezeten keresztül mutatják be lakóinak történelmét, életét, és ebbe a keretbe ágyazva vonultatják fel a Földünk jövőjét veszélyeztető folyamatokat.

A bevezető rész soraiban a szerzők – nem titkolt szándékkal – módosítani szeretnék az emberek többségének passzív hozzáállását a természet és környezetük védelmének kérdéséhez. A sorokat olvasva szinte megelevenedik a sziget, még megmaradt értékeivel és a modern világ termékeivel együtt. Ez az együttélés azonban már nem egészséges, a globalizált világ előbb-utóbb felemészti mindazt, amit évezredekken keresztül tiszteltek és féltve őriztek az emberek. Az ősi társadalmak tökéletessége és a feneketlen gyomrú Nyugat szembeállítása folytatódik az első fejezetben is, amely a „Kellemes Sziget” címet viseli, utalva az egykori édenre.

Ebben az első fejezetben a kezdő gondolatok mítoszokhoz, azok eredetéhez és magyarázatához kapcsolódnak. S hogy miért van kulcsfontosságú szerepük? Egy kultúra fennmaradását mítoszai biztosítják, a nép identitásának magját ezek a történetek képviselik. Nauru bonyolult rítusrendszereinek, anyajogú társadalmának bemutatásával a szerzők arra az ember és természet közötti évezredekken át fennálló dinamikus egyensúlyra mutatnak rá, amelyet a nyugati civilizáció betörése porig rombolt.

„A haladás eléri Naurut” c. második fejezet ad történeti áttekintést a szigetről. Megtudhatjuk, hogyan ismerkedtek meg a lakók a fegyverrel, az alkohollal és a kereskedelemmel, amely együtt robbanékony elegyet képezve évtizedes polgárháborúhoz vezetett. A németek uralma alatt kibontakozó koprakereskedelem révén már igen korán bekapcsolódtak a „pénz beszél” világába. Az igazi kizsákmányolás, kultúrájuk felemészítése azonban a foszfát felfedezését követően kezdődött meg. A szerzők a teljesség igényére törekedve írják le a sziget történelmének legapróbb mozzanatait, és keserves útját a hőn áhított függetlenségig.

A harmadik fejezetben kezd a szerzőpáros először elvonatkoztatni a keretül szolgáló szigettől. Címének megfelelően – „Nauru árnyéka” – azt a kérdést boncolgatják, hogy bár ez a távoli földdarab csak egy apró pont az erőforrások megalomán kiaknázásának történetében, hatása mégis a Föld egészét érinti. Nauru példáján globális párhuzamokat lehet vonni; a biodiverzitás csökkenése, a túlnépesedés vagy az éghajlatváltozás régóta nem helyspecifikus problémák.

„Az élet mítoszokra épül” c. fejezetben egy korábbi gondolat, a kultúrateremtés elevenedik meg. Ausztrália őslakosainak, a Kalahári népének, Rapa Nui – vagy ismertebb nevén a Húsvét-sziget – bennszülötteinek, Grönland norvégjainak és a tibeti népeknek példája igazolja, hogy minden emberi kultúrának hosszú története van, és lenyomatát őrzi azon dolgoknak, amelyekkel tagjai valaha kapcsolatba kerültek; legyen az akár a fizikai, a biológiai, a társadalmi környezet, akár egy másik domináns kultúra.

Az ötödik fejezetben, amelynek a szerzők „A tudomány mítosza” címet adták, a tudomány és a technikai fejlődés ördögi köréről beszélnek. A nyugati civilizáció magterületei a Föld természeti kincsekben leggazdagabb részein alakultak ki, ott, ahol a társadalom igényeit még minimális erőfeszítéssel ki lehet elégíteni. Az újabb és újabb technikai vívmányok lehetővé tették, hogy saját erőforrásait más kontinensről pótolják, és ez lett a „nyugatiak” veszte. Lassan átlépték helyi ökoszisztémáik korlátait, amely további népesség- és termelésnövekedést indukált. A sors furcsa fintora, hogy azok a természeti népek, amelyek mostohább földdarabon megtelepedve sokáig mégis harmóniában éltek a természettel, szintén ennek a kizsákmányolásnak lettek áldozatai.

A fejezet végén a tudomány minden eddiginél fontosabb szerepet kap: utat kell mutasson. Az emberiség beismerte, hogy bizony vannak korlátai, sőt egyre többen érzik, hogy ezek a korlátok csak velünk együtt fognak végleg eltűnni.

Az „Egy csótányt szeretni” című fejezet feladata, hogy felhívja az olvasó figyelmét, lehetőségei igenis behatároltak. A számos fizikai szükséglet mellett nem szabad megfeledkezni a szellemi és érzelmi szükségletekről sem, ezernyi szállal kapcsolódunk valamennyi élőlényhez a Földön. Akár tetszik, akár nem, lételemünk a biológiai sokszínűség, amely ellen sokszor keményen küzdünk. Tudományos pontossággal írunk a veszélyeztetett növény- és állatfajokról, valamint kihalásuk mértékéről.

A hetedik fejezetben térhetünk vissza ismét Nauruhoz. „A piac: úr vagy szolga” c. részben megjelennek ugyan a piaczgazdaság mérőszámai, olvashatunk a költségek problematikájáról és közgazdászok által felállított elméletekről, de újra a csendes-óceáni sziget válik hangsúlyossá. Nauru népe még a 20. sz. elején is ki-nevette a fehér embert, aki akkor is halászott, ha nem volt éhes. Nem sokkal később néhány naurui is halászni kezdett, hogy zsákmányát sörré és sertéshússá cserélhesse. Azon a szigeten, amelyet négy órás laza sétával bárki körbe tud járni, a luxusvillák előtt Land Roverek és sportkocsik sorakoznak. Ma a sziget lakói túlsúlyosak, a cukorbeteg aránya alapján pedig a világ élvonalába tartozik.

Hogyan tovább? „A valóság ábrándja” címet viselő utolsó fejezet erre a kérdésre próbál választ adni. Az 1968-as függetlenné válást követően a vezetőknek már nem kellett attól tartaniuk, hogy ásványkincsükből más nemzet is profitálhat. Gazdálkodhattak volna vagyonukkal, ők azonban nem a fenntartható gazdasági fejlődés mellett döntöttek. A korábban Kellemes Sziget néven ismertté vált Nauru mára elveszítette kultúráját, a foszfát elfogyott, a népesség megduplázódott, és zöld növényzetüktől megfosztott csupasz koralltűk meredeznek, amerre csak a szem ellát.

Mint Nauru foszfátja, Földünk erőforrásai is kimerülőben vannak. A naurui nép tulajdonában lévő befektetési alapból a sziget jövője ugyan biztosított, de mekkora pénztárcára lenne szükség ahhoz, hogy az egész emberiség biztosítva legyen?

A zárszót olvasva tehetünk még egy utolsó sétát azon a szigeten, amelynek története a szerzők szerint példázat az egész világ számára. Világosan látják a problémát. És ez a probléma nem az emberi mentalitás-ban gyökerezik, hanem abban a felgyorsult és elkorcsosult világban, amelybe beleszületünk. Mivel fizikailag már egyértelműen, de lassan érzelmileg is teljesen kivonjuk magunkat a természetből, miért is éreznénk felelősséget az iránt, amely sohasem vett körbe minket? Egy, a „nyugati” betonrengetegben felnőtt ember kis valószínűséggel fogja hiányolni az egyre fogyatkozó esőerdőket vagy a kihalófélben lévő állatokat. Több kultúra belebukott a mértéktelen zsákmányolásba, de mi alapjaiban rengetjük meg az ökológiai piramist. Ennek beláthatatlan következményei lehetnek az emberiségre nézve. Remélem, minél több olvasóhoz eljut a könyv üzenete. A fenntarthatóság megteremtése valóban nehéz lesz a mai túlsúlyolt világban, de csak rajtunk múlik, hogy leküzdjük tehetetlenségünket, és kamatoztassuk a birtokunkban lévő tudást.

NAGY VIKTÓRIA